

УСТАНОВА АДУКАЦЫІ
«БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ ПЕДАГАГІЧНЫ
ЎНІВЕРСІТЭТ ІМЯ МАКСІМА ТАНКА»

811.161.3'43(043.3)

Шэцка
Ларыса Міхайлаўна

**ІДЫЯСТЫЛЬ ПАЭЗІІ І ПРОЗЫ УЛАДЗІМІРА КАРАТКЕВІЧА:
УНУТРАННЯЯ І ЗНЕСНЯЯ ІНТЭРТЭКСТУАЛЬНАСЦЬ**

Аўтарэферат
дысертацыі на саісканне вучонай ступені
кандыдата філалагічных навук

па спецыяльнасці
10.02.01 – беларуская мова

Мінск, 2021

Работа выканана ва ўстанове адукацыі
«Мазырскі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя І. П. Шамякіна»

Навуковы кіраўнік: **Кураш Сяргей Баніфацьевіч**,
кандыдат філалагічных навук, дацэнт, дацэнт кафедры,
УА «Мазырскі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт
імя І. П. Шамякіна», кафедра беларускай і рускай філалогіі

Афіцыйныя
апаненты: **Станкевіч Аляксандра Аляксандраўна** – доктар
філалагічных навук, прафесар, прафесар кафедры,
УА «Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Ф. Скарыны»,
кафедра беларускай мовы

Іваноў Яўген Яўгенавіч – кандыдат філалагічных навук,
дацэнт, загадчык кафедры, УА «Магілёўскі дзяржаўны
ўніверсітэт імя А. А. Куляшова», кафедра тэарэтычнай
і прыкладной лінгвістыкі

Апаніруючая
арганізацыя: УА «Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П. М. Машэрава»

Абарона адбудзецца 29 чэрвеня 2021 года ў 13.00 на пасяджэнні савета па абароне дысертацый К 02.21.01 пры ўстанове адукацыі «Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка» па адрасе: 220030, г. Мінск, вул. Савецкая, 18, аўд. 482; e-mail: lingby@gmail.com; тэлефон вучонага сакратара: +375(17)200-82-53.

З дысертацыяй можна азнаёміцца ў бібліятэцы ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка»

Аўтарэферат разасланы «28» мая 2021 года.

Вучоны сакратар
савета па абароне дысертацый _____ / Д.В. Дзятко

УВОДЗІНЫ

У канцы XX – пачатку XXI стст. адзначаецца павышаная цікавасць даследчыкаў мастацкага тэксту да ідыястылю – індывідуальных асаблівасцей выкарыстання пісьменнікам слова той моўнай прасторы, што знаходзіцца ў яго распараджэнні. Сучаснае вызначэнне мастацкага тэксту ўключае, як правіла, указанне на адметнасць асобы яго стваральніка. Тэкст, судатыкаючыся з іншым тэкстам, становіцца дыялагічна арыентаваным. Кожнаму тэксту ўласціва інтэртэкстуальнасць.

Як паказваюць вынікі даследаванняў у галіне тэорыі інтэртэкстуальнасці, гэтая сфера навуковых пошукаў застаецца актуальнай на працягу ўжо 20–30 гадоў і патрабуе наступнага развіцця і дапаўнення як па асобных пунктах, так і ў адносінах да тэорыі ў цэлым. Руская лінгвістычная традыцыя па тэорыі інтэртэкстуальнасці ўключае працы І. У. Арнольд, Н. Д. Аруцюнавай, К. А. Казіцкай, Ю. М. Караулава, Н. А. Кузьміной, Ю. М. Лотмана, І. П. Смірнова, Н. А. Фацеевай і інш. Беларускія лінгвісты (В. І. Іўчанкаў, У. В. Кузьміч, С. Б. Кураш, А. А. Лявонава, В. А. Маслава, А. Ю. Муратава, А. І. Равуцкі, І. Э. Ратнікава, А. Я. Супрун, В. І. Сянкевіч, А. М. Хакамі, Л. М. Чумак і інш.) у асноўным разглядаюць пытанні прэцэдэнтнасці і інтэртэкстуальнасці ў рамках агульных праблем філалагічнага і культуралагічнага аналізу мастацкіх і публіцыстычных тэкстаў.

Меркаванні навукоўцаў сыходзяцца ў тым, што паняцце інтэртэкстуальнасці з’яўляецца адным з дамінуючых сярод комплексу катэгорый, уласцівых мастацкаму тэксту, а яго даследаванне патрабуе вывесці навуковыя пошукі з вузкіх рамак лінгвістыкі тэксту ў сумежныя напрамкі філалагічнай навукі і іншых навук – літаратуразнаўства, семіётыку, паэтыку, мастацтва (музыку, жывапіс, харэаграфію, кіно і г. д.).

Для беларускай літаратуры і культуры адной з найбольш яркіх ідыястылявых прастораў з’яўляецца літаратурна-мастацкая спадчына Уладзіміра Караткевіча, індывідуальна-аўтарская канцэпцыя свету якога рэпрэзентавана і ў прозе, і ў паэзіі, і ў драматургіі.

Нам уяўляецца своечасовым і актуальным працяг даследавання творчай спадчыны У. Караткевіча – у аспекце поліжанравасці (агульнага і асобнага ў паэтыцы паэтычных і праяічных твораў), тэорыі ідыястылю і канцэптуальнасці, якія з’яўляюцца лінгвастылістычнымі катэгорыямі, што фарміруюць адметнасць мовы твораў пісьменніка.

АГУЛЬНАЯ ХАРАКТАРЫСТЫКА РАБОТЫ

Сувязь работы з навуковымі праграмамі (праектамі), тэмамі. Дысертацыйнае даследаванне выканана на кафедры беларускай і рускай філалогіі УА «Мазырскі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя І. П. Шамякіна» ў межах Дзяржаўнай праграмы фундаментальных даследаванняў «Белорусский язык и белорусская литература в историческом развитии и современном обществе, их связи и взаимодействие с другими языками и мировым литературно-художественным процессом» (2006–2010 гг.) у частцы распрацоўкі задання «Трапеічнае мадэляванне паэтычнай карціны свету: семіятычны, стылістычны, лінгвакультуралагічны і лінгвадыдактычны аспекты» (№ дзяржрэгістрацыі 20062236), у межах тэмы НДР кафедры беларускай і рускай філалогіі на 2016–2020 гг. «Слово, образ, текст в современной парадигме знаний: лингвистический, литературоведческий и дидактический аспекты» (зацв. Саветам універсітэта 23.12.2016, пратакол № 5, і загадам рэктара № 1328 ад 23.12.2016).

Мэта і задачы даследавання

Мэта даследавання – вызначыць асноўныя лінгвастылістычныя характарыстыкі інтэртэкстуальных складнікаў паэзіі і прозы У. Караткевіча як дваадзінага ідыястылю.

Дасягненне пастаўленай мэты прадугледжвае пастаноўку і вырашэнне наступных задач:

- удакладніць і абгрунтаваць вызначэнне катэгорыі «проза-паэтычны ідыястыль» з распрацоўкай асноўных напрамкаў яго вывучэння ў аспекце ўзаемадзеяння ўнутранай і знешняй інтэртэкстуальнасці як стылеўтваральных катэгорый;

- вызначыць фактары канцэптуалізацыі лексічных адзінак у ідыястылі паэзіі і прозы (ПП) У. Караткевіча і з улікам тэорыі лексіка-семантычнага поля змадэляваць канцэптаферу поліжанравага ідыястылю аўтара;

- устанавіць моўныя формы рэпрэзентацыі і функцыі ўнутранай інтэртэкстуальнасці ў структуры «ўсеагульнага тэксту» пісьменніка;

- вызначыць сродкі рэалізацыі знешняй інтэртэкстуальнасці і прэцэдэнтнасці ў межах поліжанравага ідыястылю У. Караткевіча і ахарактарызаваць іх ролю ў моўным кадзіраванні і трансляцыі культурнага зместу.

Аб’ектам даследавання з’яўляецца ідыястыль У. Караткевіча як моўная прастора, у межах якой узаемадзеіваюць паэтычныя і празаічныя тэксты аўтара, а таксама тэксты іншых пісьменнікаў.

Прадмет даследавання – моўныя сродкі стварэння і функцыі ўнутранай і знешняй інтэртэкстуальнасці як фактар інтэграцыі паэтычнага і праявічнага светабачання ў ідыястылі У. Караткевіча.

Складанасць прадмета даследавання прадугледжвае мнагапланавасць яго апісання, у сувязі з чым у дадзенай рабоце выкарыстоўваліся розныя **метады і прыёмы**. Шляхам суцэльнай выбаркі мы вылучалі з паэтычных і праявічных тэкстаў фрагменты, якія змяшчаюць вобразныя супастаўленні (рэалізацыі тых або іншых парадыгм славесных вобразаў), пасля чаго матэрыял быў раскласіфікаваны ў адпаведнасці з задачамі даследавання.

Шматаспектны падыход да аб'екта вывучэння абумовіў спалучэнне ў даследаванні такіх метадаў і прыёмаў, як кантэкстны аналіз (пры азначэнні і ўдакладненні семантыкі славесных вобразаў у тэксце); канцэптуальны аналіз (пры даследаванні рэпрэзентацыі элементаў канцэптасферы); лінгвакультуралагічны аналіз (пры ўстанаўленні значнасці славеснага паэтычнага вобраза як захавальніка культурнай інфармацыі); супастаўляльны аналіз (пры характарыстыцы розных фрагментаў канцэптасферы, а таксама аднаго і таго ж канцэпту ў розных тэкстах аўтара); метады камп'ютарнай апрацоўкі тэкставых дадзеных з атрыманнем колькасных паказчыкаў на аснове стэмінг-аналізатара.

Актуальнасць даследавання ідыястылю паэзіі і прозы У. Караткевіча абумоўлена асобай значнасцю яго творчай спадчыны як аднаго з найважнейшых ідэнтыфікатараў беларускай нацыянальнай культуры, якая прадстаўляе багацейшы матэрыял для даследавання асаблівасцей светаўспрымання і мыслення беларусаў, каштоўнаснай сістэмы нацыянальнай канцэптасферы, як крыніцы ведаў пра гісторыю і традыцыі беларускай нацыі. Зварот да такіх знакавых носьбітаў “культурнага коду” нацыі асабліва своечасовы ў эпоху выклікаў глабалізму, які вядзе да паступовага выкрэслівання з рэчаіснасці традыцыйнага жыццёўладкавання і культурнай адметнасці нацый, у тым ліку і беларускай.

Запатрабаванасць даследавання і ў тым, што яно выконваецца на матэрыяле адносна мала даследаванага феномену – поліжанравага ідыястылю, дазваляе паглыбіць прадстаўленні аб асаблівасцях моўнай аб'ектывацыі аксіялагічна значных канцэптаў, удакладніць паняцці, звязаныя з тэорыямі інтэртэкстуальнасці і прэцэдэнтнасці, якія з'яўляюцца аднымі з цэнтральных у сучаснай антрапацэнтрычнай парадыгме лінгвістыкі. У комплексе акрэсленых накірункаў мастацкі ідыястыль У. Караткевіча яшчэ не становіўся аб'ектам спецыяльнага лінгвістычнага аналізу.

Навуковая навізна даследавання заключаецца ў абгрунтаванні катэгорыі «проза-паэтычны ідыястыль» з распрацоўкай асноўных параметраў яго

вывучэння; у вызначэнні асноўных характарыстык поліжанравага (паэзія + проза) ідыястылю У. Караткевіча на канцэптuallyна-вобразным, жанрава-тэкставым і інтэртэкставым узроўнях; у выяўленні стылеўтваральных парадыгм вобразаў; у распрацоўцы мадэлі канцэптасферы У. Караткевіча ў аспекце тэорыі лексіка-семантычнага поля; у вызначэнні інтэгратыўнай функцыі і сістэматызацыі складнікаў унутранай і знешняй інтэртэкстуальнасці як дамінантнай катэгорыі ў дачыненні да ідыястылю У. Караткевіча; у стварэнні новага прадукту аўтарскай лексікаграфіі – «Слоўніка вобразаў паэзіі і прозы Уладзіміра Караткевіча» (у 2 частках).

Палажэнні, якія выносяцца на абарону:

1. Ідыястылявая прастора У. Караткевіча ўяўляе сабой двудзіны лінгвастылістычны феномен (паэзія + проза), прадстаўлены ў двялектыцы агульнага і ўласнага, універсальнага і спецыфічнага на канцэптuallyна-вобразным (фактары канцэптuallyзацыі лексічных адзінак, сродкі стварэння вобразнасці), жанрава-тэкставым (прыёмы жанра- і тэкстаўтварэння) і інтэртэкставым (у адзінстве знешняй і ўнутранай інтэртэкстуальнасці) узроўнях.

Узаемадзеянне ўнутранай і знешняй інтэртэкстуальнасці – адна са стылеўтваральных дамінант ідыястылю паэзіі і прозы пісьменніка, якая выконвае інтэгратыўную функцыю ў дачыненні да паэтычнага і празаічнага моўнага адлюстравання рэчаіснасці.

2. Канцэптuallyзацыя лексічных адзінак у ІПП У. Караткевіча абумоўлена шэрагам моўна-прагматычных фактараў: семантычны аб'ём, схільнасць да метафарызацыі, канататыўныя прырашчэнні і семантычныя трансфармацыі, інтэртэкставы статус, сустракаемасць.

Канцэптасфера ідыястылю пісьменніка, якая, згодна з палажэннямі тэорыі лексіка-семантычнага поля, утрымлівае ядро, прыядзерную зону і перыферыю, прадстаўлена ў наступным выглядзе: базавы збіральны вобраз – *Радзіма*; ключавыя, канцэптuallyна значныя для беларускай культуры славесныя вобразы першаснага парадку (каляядзерная зона) – *вада, зямля, дрэва, неба*; у іх бліжэйшым акружэнні знаходзіцца шэраг ключавых слоў другаснага парадку (бліжэйшая перыферыя), якія ўтрымліваюць агульнае значэнне (архісему) лексем каляядзернай зоны, з'яўляюцца ў адносінах да іх гіпонімамі ці перыфрастычнымі эквівалентамі.

Больш аддаленую перыферыю фарміруюць лексічныя адзінкі, якія ў агульнапрынятым словаўжыванні семантычна больш аддаленыя ад ядзернай лексемы поля, аднак могуць ва ўмовах кантэксту станавіцца блізкімі, а часам і тоеснымі ядзернаму кампаненту, а таксама кантэкстуальныя збліжэнні канцэптuallyна значных лексем.

3. Унутраная інтэртэкстуальнасць у структуры «ўсеагульнага тэксту» (ідыястылю) пісьменніка складаецца з адносін паміж створанымі ім тэкстамі. На ўзроўні вобразнасці яна забяспечваецца скразнымі парадыгмамі вобразаў. Адметнасцю трапеізацыі ў ППП У. Караткевіча з'яўляецца рэпрэзентацыя канцэптуальна значных лексем пры дапамозе як індывідуальна-аўтарскіх, так і традыцыйных, формульных, устойлівых тропіў, якія падчас адыгрываюць важную кампазіцыйную ролю. На жанрава-тэкставым узроўні, які адзначаецца разнастайнасцю, унутраная інтэртэкстуальнасць забяспечваецца вар'іраваннем адных і тых жа ключавых сюжэтаў, сэнсаў і вобразаў, выпадкамі сумяшчэння, узаемапраціўлення, узаемаўплыву розных паэтычных і празаічных жанраў, а таксама жанравымі ўстаўкамі з мэтай стварэння эфекту гістарычнай праўдападобнасці, дапаўнення, умацнення ці замяшчэння вербальнай часткі тэксту.

4. Знешняя інтэртэкстуальнасць – наяўнасць у тэксце элементаў, якія не належаць дадзенаму аўтару. У ППП У. Караткевіча сярод прэцэдэнтных імёнаў дамінаюць універсальныя і агульнавядомыя. Прэцэдэнтныя выказванні прадстаўлены дакладнымі і трансфармаванымі цытатамі з разнастайных крыніц. Прэцэдэнтныя сітуацыі ў ідыястылі пісьменніка актуалізуюцца праз імя аднаго з персанажаў тэксту ці пасродкам вынясення прэцэдэнтных імёнаў у моцную пазіцыю тэксту, за кошт іх уключэння ў склад трапеічных канструкцый і інш. Зварот да прэцэдэнтных тэкстаў ажыццяўляецца праз злучаныя з гэтымі тэкстамі прэцэдэнтныя выказванні, імёны, шляхам згадвання назваў саміх твораў і іх аўтараў. Фіксуецца апеляцыі да невербальных ПФ: твораў жывапісу, музычных твораў і інш. У трансляцыі культурнага зместу твораў пісьменніка задзейнічаны наступныя сродкі знешняй інтэртэкстуальнасці: рэмінісцэнцыі і алюзіі (аднаслоўныя і шматслоўныя комплексы) з самых розных крыніц (літаратурныя, біблейскія, міфалагічныя, гістарычныя і інш.); цытаты, якія адрозніваюцца паводле месца знаходжання ў тэксце (моцная пазіцыя – назва твора, назва раздзела, эпіграф, мова героя, аўтарская рэмарка), паводле ступені іх атрыбутаванасці да зыходнага тэксту (атрыбутавання, неатрыбутавання), паводле крыніцы запазычання (літаратурныя тэксты; песні; крылатыя выразы і прыказкі; элементы фальклору); факты ўключэння прэтэксту ў твор – «тэкст у тэксце» (дакументы, легенды, казкі, анекдоты, каламбуры і інш.).

Тэксты першакрыніцы могуць падавацца аўтарам у нязменным выглядзе, але часцей падвяргаюцца моўным трансфармацыям, такім, як змена семантыкі з сэнсавымі прырашчэннямі, лексіка-граматычная мадыфікацыя, структурныя

трасфармацыі зыходнага тэксту і інш., што накіравана на актуалізацыю пэўных сэнсаў і стылістычных прыёмаў.

Асабісты ўклад саіскальніка вучонай ступені. Дысертация з'яўляецца самастойнай навуковай працай. Артыкулы, у якіх апублікаваны вынікі даследавання, напісаны без суаўтараў. У манаграфіі, падрыхтаванай у суаўтарстве з С. Б. Курашам і А. М. Хакамі, асабісты ўклад саіскальніка вызначаецца межамі прадстаўленых у дысертцыі вынікаў.

Апрабаванне дысертцыі і інфармацыя аб выкарыстанні яе вынікаў. Асноўныя вынікі і тэарэтычныя палажэнні дысертцыйнага даследавання былі прадстаўлены на 16 навуковых міжнародных і рэспубліканскіх канферэнцыях: Рэспубліканскай студэнцкай навуковай канферэнцыі (Мазыр, 17–18 красавіка 2002 г.); Рэспубліканскай студэнцкай навуковай канферэнцыі аспірантаў «Развитию Полесского региона – энергию молодых ученых» (Мазыр, 26–27 чэрвеня 2002 г.); XIII Міжнароднай канферэнцыі маладых навукоўцаў «Человек. Природа. Общество. Актуальные проблемы» (Санкт-Пецярбург, 26–30 снежня 2002 г.); Навукова-практычнай канферэнцыі «Текст в лингвистической теории и методике преподавания филологических дисциплин» (Мазыр, 26–27 сакавіка 2003 г.); II Рэспубліканскай навукова-практычнай канферэнцыі аспірантаў і маладых навукоўцаў «Развитию Полесского региона – энергию молодых ученых» (Мазыр, 25–28 чэрвеня 2003 г.); Міжнароднай навуковай канферэнцыі «Русский язык: система и функционирование» (Мінск, 18–19 мая 2004 г.); IV Міжнароднай навуковай канферэнцыі «Текст. Язык. Человек» (Мазыр, 15–16 мая 2007 г.); V Міжнароднай навуковай канферэнцыі «Славянская фразеология в ареальном, историческом и этнокультурном аспектах» (Гомель, 22–23 кастрычніка 2007 г.); Міжнароднай навуковай канферэнцыі «Взаимодействие и взаимопроникновение языков и культур: состояние и перспективы» (Мінск, 20–21 сакавіка 2008 г.); VI Рэспубліканскай навукова-практычнай канферэнцыі аспірантаў і маладых навукоўцаў «Полесский регион и наука XXI века» (Мазыр, 25 сакавіка 2009 г.); VI, VII, VIII і IX Міжнародных навуковых канферэнцыях «Текст. Язык. Человек» (Мазыр, 23–27 мая, 2011 г.; Мазыр, 21–23 мая 2013 г.; Мазыр, 11–15 мая 2015 г.; Мазыр, 11–13 мая 2017 г.); Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі «*Experientia est optima magistra* (опыт – лучший учитель)» (Белград, 18–19 красавіка 2018 г.); X Міжнароднай навуковай канферэнцыі «Текст. Язык. Человек» (Мазыр, 16–17 мая 2019 г.); XXVIII Міжнароднай навуковай канферэнцыі «Язык и культура» імя С. Бурага (Кіеў, 24–27 чэрвеня 2019 г.).

Апублікаванне вынікаў дысертцыі. Асноўныя вынікі дысертцыйнага даследавання адлюстраваны ў 22 публікацыях (20 аўт. арк.), з іх – глава

ў манаграфіі, выдадзенай у суаўтарстве (1,8 аўт. арк.); слоўнік, выдадзены ў 2 частках (6,2 і 4,7 адпаведна аўт. арк.), 4 навуковыя артыкулы ў рэцэнзуемых перыядычных выданнях (2,9 аўт. арк.), у тым ліку ў адным замежным; 6 артыкулаў у зборніках навуковых прац (3 аўт. арк.); 9 артыкулаў у зборніках матэрыялаў рэспубліканскіх і міжнародных навуковых канферэнцый (1,4 аўт. арк.).

Структура і аб'ём дысертацыі. Дысертацыя складаецца з уводзін, агульнай характарыстыкі работы, трох глаў, заключэння, бібліяграфічнага спіса, які ўключае спіс выкарыстаных крыніц (291 пазіцыя) і спіс публікацый саіскальніка (22 пазіцыі). Дысертацыя мае шэсць дадаткаў: А) Ілюстрацыйны матэрыял да параграфаў 2.2, 2.2.1; Б) Ілюстрацыйны матэрыял да главы 2, параграфа 2.2.3; В) Ілюстрацыйны матэрыял да главы 2, параграфа 2.2.4; Г) Ілюстрацыйны матэрыял да главы 3, параграфаў 3.1 – 3.2; Д) Ілюстрацыйны матэрыял да главы 3, параграфа 3.2.4; Е) Табліца 1. Каэфіцыент шчыльнасці асацыятыўных палёў ключавых слоў-канцэптаў на 1000 словаўжыванняў.

Агульны аб'ём даследавання – 398 старонак, з якіх тэкст дысертацыі непасрэдна займае 166 старонак, бібліяграфічны спіс – 26 старонак, дадаткі – 207 старонак.

АСНОЎНЫ ЗМЕСТ ДЫСЕРТАЦЫІ

Ва ўводзінах абгрунтоўваецца выбар тэмы дысертацыі, яе актуальнасць і навізна, асвятляецца ступень распрацаванасці пытанняў ідыястылю ў аспекце інтэртэкстуальнасці ў працах айчынных і замежных лінгвістаў.

У першай главе «**Ідыястыль паэзіі і прозы У. Караткевіча як аб'ект вывучэння**» праводзіцца аналітычны агляд навуковай літаратуры па тэме дысертацыі, акрэсліваюцца напрамкі вывучэння ідыястылявой прасторы У. Караткевіча як дваадзінага лінгвастылістычнага феномена (паэзія + проза).

Пададзены асноўныя вызначэнні паняцця ідыястылю і адзначаны падыходы да вывучэння ідыястылю пісьменніка (семантыка-стылістычны, лінгвапаэтычны, камунікатыўны-дзеясны, сістэмна-структурны, кагнітыўны).

Праведзены агляд прац беларускіх даследчыкаў, якія прысвечаны ідыястылям асобных аўтараў (Т. У. Балаш, Д. Я. Бугаёва, В. А. Маславай, І. Я. Навуменкі, В. П. Рагойшы і інш.). Прааналізаваны таксама працы аўтараў, дзе разглядаліся некаторыя творы У. Караткевіча ў пэўных літаратуразнаўчых (манаграфіі А. Л. Вераб'я, Ю. М. Літвінавай, А. І. Мальдзіса, А. У. Русецкага, В. К. Шынкарэнкі і інш.) і мовазнаўчых аспектах (работы В. І. Іўчанкава, П. П. Жаўняровіча, С. М. Лясовіч, а таксама працы Я. А. Гарадніцкага, В. Т. Іватовіч, В. В. Навіцкай, В. І. Радкевіч і інш.).

Выпрацаваны асноўныя крытэрыі аналізу ідыястылю прозы і паэзіі па наступных узроўнях: канцэптэуальным (ІПП У. Караткевіча як двуадзіная канцэптасфера), вобразна-паэтычным (лексічныя і іншыя сродкі стварэння вобразнасці), жанрава-тэкставым (прыёмы жанра- і тэкстаўтварэння) і інтэртэкставым (даследаванне ідыястылявой прасторы У. Караткевіча ў аспекце знешняй і ўнутранай, улічваючы аўтарэфлексійнасць твораў, інтэртэкстуальнасці).

Згодна з выпрацаванай стратэгіяй даследавання, аналіз унутранай інтэртэкстуальнасці павінен засяроджваецца на адметнасцях аўтарскай манеры пісьма (парадыгмы вобразаў, устойлівыя мадэлі трапеічных пераносаў, індывідуальна-аўтарскія метафары, сродкі стварэння зматыўнасці, экспрэсіўнасці) як у паэзіі і прозе паасобку, так і ў іх двуадзінай сукупнасці.

Разгляд ідыястылю на канцэптэуальным узроўні прадугледжвае раскрыццё карціны свету аўтара, у адпаведнасці з чым павінны быць выдзелены і прааналізаваны канцэпты індывідуальна-аўтарскай канцэптасферы (з улікам аналізу полевай структуры канцэпту як аднаго з асноўных падыходаў да вывучэння канцэптасферы мастацкага тэксту). У аспекце знешняй інтэртэкстуальнасці запланавана вылучэнне прыёмаў апеляцыі да твораў беларускіх і сусветных пісьменнікаў.

Таксама плануецца праверыць гіпотэзу аб тым, што як унутраная, так і знешняя інтэртэкстуальнасць могуць быць сродкам рэалізацыі міжкультурнага ўзаемадзеяння ў тэксце мастацкага твора, і гэта павінна спецыфічна праявіцца ў поліжанравым (паэзія + проза) ідыястылі У. Караткевіча.

Паняцце інтэртэкстуальнасці разглядаецца як шматаспектная катэгорыя тэксту, якая ўказвае на яго камунікатыўныя адносіны з іншымі тэкстамі на змястоўным, лексічным, сінтаксічным і стылістычным узроўнях і якая выяўляецца пасродкам інтэртэкстэм. Ва ўзаемадзеянні з катэгорыяй інтэртэкстуальнасці трэба разглядаць тэорыю прэцэдэнтнасці (прэцэдэнтныя феномены, прэцэдэнтныя тэксты, выказванні, імёны, сітуацыі).

У другой главе **«Унутраная інтэртэкстуальнасць ідыястылю паэзіі і прозы У. Караткевіча як двуадзіная лінгвапаэтычнага феномена»** праведзены аналіз канцэптасферы ІПП Уладзіміра Караткевіча, які прадугледжвае выяўленне, класіфікацыю, іерархізацыю і апісанне асноўных канцэптаў у прозе і паэзіі, а таксама іх узаемадзеяння, збліжэнняў, выяўленне найбольш значных для паэта аспектаў канцэптэуалізацыі рэчаіснасці. У якасці крытэрыяў дыферэнцыяцыі канцэптэуальна значнай лексікі ў ІПП У. Караткевіча намі **вызначаны** наступныя: аб'ём семантыкі, схільнасць да метафарызацыі, канататыўных прырашчэнняў і семантычных трансфармацый, інтэртэкставы статус, сустракаемасць і інш. Гэта

дазволіла ўпершыню **змадэляваць** канцэптасферу аўтара, якую можна прадставіць у наступным выглядзе: базавы збіральны вобраз – ядро мастацкай карціны свету – **Радзіма**; яго непасрэднае нападзенне састаўляюць ключавыя, канцэптuallyна значныя, традыцыйныя для беларускай культуры славесныя вобразы: **вада, зямля, дрэва, неба**, у бліжэйшым акружэнні якіх знаходзіцца рад ключавых слоў другаснага парадку: **Радзіма** (беларус, мова, народ, натоўп, слова, старана, шлях і інш.); **вада** (акіян, возера, Днепр, дождж, кропля, крыніца, мора, рака, раса, ручай і інш.); **дрэва** (бор, лес, пушча, асіна, дуб, каштан і інш.); **зямля** (зямны шар, жніво, жыта, збжына, колас, мяжа, ніва, хлеб і інш.); **неба** (вечар, зара, зорка, сузор’е, месяц, маладзік, сонца і інш.). Ва ўмовах кантэксту гэтыя ключавыя лексемы фіксуюцца ў шэрагу канцэптuallyных збліжэнняў (*рака – неба; рака – дрэва; мора – зоры; мора – прамень – сонца; зямля – неба; зямля – сонца; ніва – месяц; ніва – колас – зерне – хлеб і інш.*).

Аналіз ІПП У. Караткевіча на ўзроўні вобразнасці прадугледжваў засяроджанне ўвагі на парадыгмах вобразаў (згодна з Н. В. Паўловіч), устойлівых мадэлях трапеічных пераносаў як у прозе і паэзіі паасобку, так і ў іх двудзінай сукупнасці. Намі вызначана, што адметнасцю трапеізацыі ў прозапаэтычным ідыястылі пісьменніка з’яўляецца рэпрэзентацыя канцэптuallyна значных лексем і ключавых слоў пры дапамозе як індывідуальна-аўтарскіх (*Рака была, як змяя, што звіваецца, круціцца і штохвілінна спрабуе сама сябе ўкусиць за хвост; Заместа залатога мора – свінцова-сіняе, колеру «прускага блакіту»*), так і традыцыйных, формульных, устойлівых параўнанняў (*Там – плынь Дняпра, шырокая, як мора; Мора, як люстра; Бездань марская, як зыбкае шкло; Цвіцеш, як букет бэзу*), метафар (*Апускаецца сонца, чырвоны жаўток; Сонца нізкага сплянуты персік; Шалясціць, шапоча мора; Мора каціла на бераг золата, ціха ўздыхала; Коннік над морам агню; Шалее сіні бэз над стрэхамі; Зоры забыталіся ў галінах*), увасабленняў (*Радзіма глядзіць на нас; Небасхіл пасмяхаўся праз дубы; Месяц састарэлы памірае*) і іншых сродкаў стварэння вобразнасці (*Ты, Зямля, ты, сівы адуванчыка шарык; Чалавек носіць сваё неба з сабою*), якія падчас адыгрываюць важную кампазіцыйную ролю.

Вывяўлены парадыгмы вобразаў. Напрыклад, славесныя вобразы канцэпту **вада** рэалізаваны ў выглядзе вобразнай парадыгмы, якая складаецца з эпітэтаў: **Вада празрыстая, блакітна-зялёная; Крыштальная вада і сіняя вада**; вобразных параўнанняў: *Сіняя, быццам індзіга, вада, Халодная, як апёк; Меч ззяе ўбаку, як струменьчык вады*; працэсуальных метафар: *Пад кілем вада заціхае, звініць; З кожным днём сінява гусцее ў вадзе*; кантамінацыі метафар і параўнанняў: **Вада пад ім клекатала, бы ў катле вядзьмаркі, і была белая, як трунак забыцца**; або

метафар і эпітэтаў: *Шыпучая цёплая вада* дакацілася да чорнай, пабітай зморшчынамі і вечнымі мазалямі рук і лізнула яе; перыфрастычных метафар: *У капішчы Пасейдона / Між сонцамі золатам хваль; Пралятае самотны гусь, разразаючы люстра крылом; Бяжыць крышталёва да пенных хваль салёных;* онімаў: *Свіцязь* дрэмле ў зялёных гаях, нібы поўная *чаша сіня, малахітавая па краях;* фразеалагізмаў: *Падобныя ўсе, быццам кроплі вады; Быццам ваду ў ступе таўчы; Мы з ёю сябры – не разлі вада.*

Вобразныя рэпрэзентацыі лексем *сонца* прадстаўлены рознымі варыянтамі кантэкстных збліжэнняў дадзенай лексемы з іншымі ключавымі словамі: *сонца – вада: І сонца ў люстрах дажджавых ляжала; Сонца сьціло. / Трапяткое, гуляе па хвалях сініх; сонца – дрэва: Сонца пералівалася і гуляла над шатамі дрэў; Мрэлі ў сонцы паўдзённым шатам; сонца – зямля: Зямля мая... высокая і чыстая, як сонца; Уся ў белым малочным сонцы, адкрылася зямля; сонца – Радзіма: Сонцам любові ўспыхнула твая Беларусь; І сонца ёсць. І ёсць мая радзіма.*

Адзначаны асноўныя кантэкстуальныя збліжэнні, такія, як *мора – неба*, якія рэалізуюцца ў канвергенцыі славесных вобразаў: *мора – зоры: З зорнага сьвіта і пены марской; З морам зорным на скуры і соллю ў кучме ільняной; мора – месяц: Уздыхала пад поўным месяцам мора; Мора гарэла месячным агнём між сухіх скал; мора – прамень – сонца: Мора праявілася аж да дна; О, якое цёплае, цёплае, цёплае мора / Як драбіца ў ім сонца – Зевесаў распалены шчыт; мора – вочы: Цёмна-блакітныя ў зелень, як марская вада, вочы; Вочы (...) зеленаватыя, як марская вада.*

Унутраная інтэртэкстуальнасць у структуры «ўсеагульнага тэксту» пісьменніка, пазначанага як ідыястыль, складаецца з адносін паміж створанымі ім тэкстамі, у тым ліку тэкстамі паэзіі і прозы (паратэкстуальнасць, аўтатэкстуальнасць, архітэкстуальнасць, устаўныя тэксты і інш.). Вызначана, што творчасць У. Караткевіча характарызуецца вялікай родава-жанравай разнастайнасцю з вар'іраваннем адных і тых жа сюжэтаў, матываў і вобразаў, выпадкамі сумяшчэння, узаемапранікнення, узаемаўплыву розных паэтычных і празаічных жанраў.

Выяўлены два тыпы жанравых уставак: 1) рэальна існуючыя вершы, песні, казкі, легенды, дакументы; 2) лісты, запісы з бланка, паведамленні, лірычныя адступленні і г. д. (імітацыйныя тэксты).

Аўтарскія рэмаркі разглядаюцца як элементы ўнутранай інтэртэкстуальнасці. Гэта ўстаўкі ў тэкст, каментарыі, якія выражаюць пункт гледжання самаго аўтара на падзеі, што спрыяюць разуменню мастацкага

тэксту. Рэмаркі, стылізаваныя тэксты, інтэксты ўяўляюць сабой «рамачныя» элементы ўнутранай інтэртэкстуальнасці ІПП пісьменніка.

Падрадкавыя заўвагі з’яўляюцца адной з пашыраных формаў выяўлення аўтарскіх пачуццяў, думак, выконваюць тлумачальную функцыю, падаюцца як аўтарскія каментарыі (табліца 1):

Табліца 1. – Структура падрадкавых заўваг

Аб’ект каментавання	Прыклад з тэксту	Змест каментавання (зноскі, заўвагі і г. д.)
незразумелых слоў і паняццяў	<i>Бац¹ табе не паможэ. Бац у сутане</i>	¹ Бац – пацук (дыял.)
спецыяльных	<i>Зала была, уласна, верхняй паловай усходняга нефа¹</i>	¹ Неф (або карабель) – выцягнутая ў даўжыню, прамакутная частка будынка
устарэлых	<i>Буришавац¹ будзем...</i>	¹ Старажытны, яшчэ з XVI стагоддзя, беларускі і скалярскі выраз барбарыстычнага паходжання: сябраваць, бавіць разам час, не вельмі звяртаць увагу на вучобу, але швэндацца заўсёды разам, не даючы сябра ў крыўду
запазычаных з іншых моў	<i>Лотр хістаў галавою, быццам яго ўмашчалі нардам¹</i>	¹ Усходняе духмянае рэчыва (з лац. мовы)

Заўвагі аўтара перадаюць гістарычныя даведкі, рэаліі, пераклады з замежнай для рэцыпіента і аўтара мовы. У зносках падаецца тлумачэнне прэцэдэнтных феноменаў: прэцэдэнтных імёнаў (*Ішоў бы ты на месца Пуціліна¹, кучу грошай зарабіў бы – ¹Пуцілін Іван – наглядчык маскоўскай паліцыі, пазней начальнік вышукной паліцыі ў Пецярбургу. «Рускі Шэрлак Холмс»*), прэцэдэнтных сітуацый (*Я ведаў дагэтуль адзіны выпадак такога ўздаяння, такой адплаты. Прах Мартынава¹... Адплата боская... Закон... – ¹Мартынаў Мікалай Саламонавіч (памёр у 1875 г.) – забойца М. Ю. Лермантава. Пасля рэвалюцыі ў маёнтку Мартынава быў дзіцячы дом. Выхаванцы ягоныя выкінулі косткі Мартынава з магільні на сметнік*) ці прыводзяцца пэўныя фонавыя веды, неабходныя для разумення тэксту (*Вопыт даследавання мэты¹, сродкаў і мовы – ¹Пад словам «мэта» ў той час разумелі тое, дзеля чаго напісана кніга ці карціна, праспявана балада ці*

песня, – гэта значыць ідэю). Рэмарка выконвае функцыю «тэксту ў тэксце», змяшчаецца ў зноскы і службыць спосабам выказвання аўтарскай пазіцыі.

Устаноўлены формы моўнай рэпрэзентацыі і функцыі невербальных кампанентаў, сярод якіх вылучаны шрыфтавае выдзяленне і вар’іраванне, розныя спосабы графічнай рубрыкацыі тэксту, літары іншых алфавітаў, графемы, малюнкi. Яны ўводзяцца з мэтай стварэння эфекту праўдападобнасці і выразнасці рукапіснага старажытнага дакумента, могуць дапаўняць, пашыраць, узмацняць ці замяшчаць вербальную частку паведамлення. Некалькі вершаваных твораў У. Караткевіча напісаны акцэнтным вершам, і, дзякуючы экспрэсіўнай графіцы, пры чытанні становяцца чутнымі іх інтанацыйныя нюансы, задуманыя паэтам.

У трэцяй главе «Знешняя інтэртэкстуальнасць і прэцэдэнтнасць як катэгорыі ідыястылю паэзіі і прозы У. Караткевіча» разглядаюцца асноўныя элементы знешняй інтэртэкстуальнасці. Вызначана, што сярод прэцэдэнтных імёнаў (П), аднакампанентных (*Моцны, як Геркулес; Бачыце, які Марфей*) і шматкампанентных (*I струны, як змеі Мядузы Гаргоны*), дамінуюць такія, якія маюць статус універсальнасці і агульнавядомасці: П – назвы літаратурных твораў ці імёны іх аўтараў, у тым ліку тыя, якія ўваходзяць у распаўсюджаную метанімічную мадэль: аўтар – творчасць (*Гамер і лірныя песні не старэюць; А ты што, не чытаў Эклэзіяста?*); П, якія ўзыходзяць да фальклору (*I гэта было бы ў песні аб Ваўкалаку, які забіў белуга ваўка верасовых пустак*); імёны і назвы твораў рускіх пісьменнікаў (*Утвае гады і Някрасаў, бадай што, не лепей пісаў*); імёны і назвы твораў беларускіх пісьменнікаў (*Цень Міцкевіча нада мною Лебядзіную песню вядзе*); знакавыя антрапонімы і назвы твораў сусветна вядомых пісьменнікаў (*Андрэй (...) ляжаў на кіліме, на падлозе, і чытаў «Боскую камедыю» Дантэ, калі да яго ў пакой уварваўся Яніс*); П, якія суадносяцца з гістарычнымі асобамі (*Зніклі нашчадкі князя Вячка, няма прамых нашчадкаў Андрэя Полацкага, нястомнага ворага Крэўскай уніі*); П, якія суадносяцца са знакамітымі асобамі правіцеляў, філосафаў, навукоўцаў (*Механізмы ж зусім не тыя. (...) Тут і Галілей не разбраўся б; Ты, мабыць, спадзяешся да Цэзара дарасці*) і інш.

Прэцэдэнтныя выказванні (ПВ) прадстаўлены: дакладнай цытатай з вядомага твора (*На жаль, нават першакласныя людзі часам не паўсюль праходзяць. «Тому в істориі мы тьму примеров слышим»*); цытатай з Бібліі ці біблейскіх твораў (паводле аўтарскага вызначэння: *Апостала нашага Паўлы да рымлян пасланне... Будзьце ў міры з усімі людзьмі... Не помсціце за сябе... але дайце месца гневу Божаму. Бо напісана: «Мне адпомшчанне, аз адплачу, кажэ Пан Бог»*); трансфармаванай цытатай (– *Правда ль, что Бомарше кого-*

то отравил? – спытаў Война. // I гаспадар лазні адказаў у тон яму: // – «**Гений и злодейство две вещи несовместимые**»); цытатай з музычных твораў (Кручу: «**Над домам флюгер ёсць у любай**» / I **Шуберт** падзяляе ціхі сум. / О «**Зімні шлях**»), прыказак, прымавак, крылатых выразаў (– **Адзін Гаўрыла ў Полацку**, – усміхнуўся хлопец. – Тут усе беларусы. А ён адкрыццё зрабіў... Першы...; **Што, зямелька дарагая, нарабіў Ілля гнілля**) і інш.

Вылучаныя ў ІПП пісьменніка прэцэдэнтныя сітуацыі (ПС) актуалізуюцца праз імя аднаго з персанажаў тэксту (*Глядзеў на агонь, як **Нерон на пажар вечнага горада***) ці пасродкам вынясення ПІ ў моцную пазіцыю (загаловак: «**Лятучы галандзец**»); за кошт уключэння ПІ ў склад метафарычных канструкцый (*Дык, значыць, **Кай** хоча дапамагчы **маленькай Гердзе** выплакаць з сэрца асколак люстра*); параўнальнага звароту (*Глюмінацыя залівала горад, як быццам гэта **палаў Рым***) і інш.

Адзначана, што зварот да прэцэдэнтнага тэксту (ПТ) ажыццяўляецца праз злучаныя з гэтымі тэкстамі прэцэдэнтныя выказванні, прэцэдэнтныя імёны, шляхам згадвання назваў саміх твораў (*Напэўна, у такім месцы жыў **герой «Бедных людзей»***; *Было гэта нешта накшталт **гогалеўскай «Шынелі»**: жыў сабе ў гарадку стары, які ні ад каго не атрымліваў лістоў*).

У ІПП У. Караткевіча фіксуюцца апеляцыі да невербальных ПФ: скульптуры, твораў жывапісу і імёнаў мастакоў (*На руцэ ў чалавека, як плашч **Апалона Бельвядэрскага**, вісела чыёсьці паліто (...) Усё гэта было падобна на тую кругавую віхуру, што імчала сярод іншых **Франчэску і Паоло**; Яніс кажа, што «**Цыганка**» **Хальса** вельмі падобная на яго жонку*), музычных твораў і імёнаў кампазітараў (*I тады яшчэ чатыры ўдары «**та-та-та-там**» – **першыя такты пятай сімфоніі Бетховена**, пазыўныя Андрэя*) і інш.

У ідыястылі пісьменніка адзначаны шматлікія рэмінісцэнцыі (*Адважны мой, каханы мой **Ікар**; Гэта тутэйшы «зубр», помесь **Наздрова***) і алюзіі як аднаслоўныя (*I гэты варшаўскі «**Шынель**» меў зусім іншы канец. Ён скончыўся не так, як **пейярбургскі**. Знялі з плеч не капот, знялі веру ў сэрца чалавечае, у права, у **шчасце**; «**Сірын** – птушка радасці*»), так і шматслоўныя комплексы (*Новы **Шэкспір?** **Рамэа і Юлія для бедных?**; **Апрануты заўсёды бездакорна**, ды яшчэ і з доўгай люлькай у зубах: «**Містэр Сміт на Бобкін-стрыт**»*) з самых розных крыніц: літаратурныя (*З доўгай, цяжкай, паўночнай тваёй **Адысеі** / Я чакала цябе*), біблейскія (*Які **забаронены яблык** з’еў першы **Адам** майго племя?*), міфалагічныя (***Арфей** сканаў на змярканні, / **Аздаўшы** песні марам, / **А ліру** яго **лесбіяне** / **Узялі і паклалі ў храм**. / У **капішчы Пасейдона** / **Паміж сонцам і золатам хваль**), фальклорныя (***Што ж, адабраць у дзяцей беларускія легенды, адабраць Пакацілу, вужыную каралеву, Яна Прыгожага***) і інш.*

Цытаты намі раскласіфікаваны паводле месца знаходжання ў тэксце (моцная пазіцыя – назва твора, назва раздзела, эпіграф, мова героя; аўтарская рэмарка), паводле ступені іх атрыбутаванасці да зыходнага тэксту: атрыбутаваныя (*Анхіз сказаў: «Няхай іншыя выводзяць мармуровыя абліччы. Прызванне рымлян панаваць і бурыць гарады»*), неатрыбутаваныя («*Разбуди, когда раскинет ветви по-весеннему наш старый сад*», – змрочна сказаў ён); паводле крыніцы запазычання: літаратурныя тэксты (– *Як адзін дужа культурны, у інстытуце культуры выкладаў, цытаваў Рылеева: «Куда ты ведеш нас? Не видно ни зги!»*); песні (*Кто ты буде, вінко, піці, / Кед я будем в хробе гніці* – недакладная цытата з украінскай народнай песні «Лучко, лучко, лучко зелена...»); крылатыя выразы і прыказкі (*Едзеш немаведама куды, мучышся. За кавалак пёку сем вёрст квэкай; На свой край дазваляецца. На чужы, vis a vis – ані!*); элементы фальклору («*Дзесьці мае дзеці ў любові жылі, / Раслі, раслі, пахіліліся, / Цераз цэркву сушчаніліся*». *Беларуская песня*).

Вызначаны таксама прыклады, калі прэтэкст уводзіцца ў твор у выглядзе «тэксту ў тэксце» (ва ўсім аб'ёме тэксту-першакрыніцы), напрыклад, дакументы, элементы фальклору (легенда, казка, гісторыя, анекдот, каламбур і інш.).

ЗАКЛЮЧЭННЕ

Асноўныя навуковыя вынікі дысертацыі

Праведзены шматаспектны аналіз ідыястылю паэзіі і прозы твораў Уладзіміра Караткевіча ў аспекце ўнутранай і знешняй інтэртэкстуальнасці дазволіў зрабіць наступныя высновы.

1. Аналіз поліжанравага ідыястылю прадугледжвае вывучэнне асаблівасцей ідыястылю паэзіі і ідыястылю прозы аўтара ў дыялектыцы агульнага і ўласнага, універсальнага і спецыфічнага як дваадзінага лінгвастылістычнага феномену з пункту гледжання тэматыкі, канцэптасферы, спецыфікі адбору і функцыянавання моўных вобразных сродкаў, адметнасцей рэалізацыі прагматычных інтэнцый, эмацыянальных устаноў, прыцыпаў апеляцыі да «сваіх» і «чужых» тэкстаў і інш.

У якасці асноўных напрамкаў аналізу ідыястылю паэзіі і прозы У. Караткевіча былі абраны характарыстыкі па наступных узроўнях: канцэптэуальным (выяўленне ідыястылявых дамінантаў ІПП У. Караткевіча, іх узаемадзеяння і збліжэння, якія прадстаўлены як складнікі дваадзінай канцэптасферы); вобразным (вызначэнне парадыгм вобразаў і іх ужывання ў розных вобразных канструкцыях); жанрава-тэкставым (вылучэнне прыёмаў жанра- і тэкстаўтварэння з вар'іраваннем адных і тых жа ключавых канцэптаў, сюжэтаў, сэнсаў і вобразаў, выпадкамі сумяшчэння, узаемапранікнення,

узаемаўплыву розных паэтычных і пражайтных жанраў) і інтэртэкставым – даследаванне ідыястыліявой прасторы У. Караткевіча ў аспекце знешняй і ўнутранай (улічваючы аўтарэфлексійнасць твораў) інтэртэкстуальнасці.

Паняцце інтэртэкстуальнасці трактуецца намі як шматаспектная катэгорыя тэксту, якая ўказвае на яго камунікатыўныя адносіны з іншымі тэкстамі на зместавым, лексічным, сінтаксічным і стылістычным узроўнях, мае пэўныя моўныя маркеры, выяўляецца праз інтэртэкстэмы, якія апазнаюцца праз гэтыя моўныя маркеры. Ва ўзаемадзеянні з катэгорыяй інтэртэкстуальнасці мэтазгодна даследаваць і прэцэдэнтныя феномены (прэцэдэнтныя тэксты, выказванні, імёны, сітуацыі і г. д.).

У якасці зыходнага прымаецца палажэнне аб тым, што катэгорыя інтэртэкстуальнасці адносна да ІІІ У. Караткевіча з'яўляецца адной з дамінантных стылеўтваральных катэгорый і выконвае інтэгратыўную функцыю ў дачыненні да пражайтнага і паэтычнага адлюстравання рэчаіснасці пісьменнікам, забяспечвае дыялагічнасць і поліфанічнасць тэкстаў, знаходзіцца ў цеснай сувязі з іншымі катэгорыямі тэксту: канцэптуальнасцю, мадальнасцю, інфарматыўнасцю і інш.

Пры гэтым аналіз унутранай інтэртэкстуальнасці засяроджвае ўвагу на адметнасцяў аўтарскай манеры пісьма (парадыгмы вобразаў, устойлівыя мадэлі трапеічных пераносаў, сродкі стварэння эматыўнасці, экспрэсіўнасці, такія, як устойлівыя параўнанні, індывідуальна-аўтарскія метафары і інш., якія абумоўлены спецыфікай, канцэптуальнымі канцэптуальнымі збліжэннямі) як у прозе і паэзіі паасобку, так і ў іх двудзінай сукупнасці.

У аспекце знешняй інтэртэкстуальнасці аналіз павінны быць накіраваны на вылучэнне моўных сродкаў выражэння апеляцыі ў творах У. Караткевіча да тэкстаў беларускіх і сусветных паэтаў і пражайкаў, якія рэалізуюцца праз цытаты, эпіграфы, аллюзіі, рэмінісцэнцыі [1; 4; 5; 6; 7; 9; 10; 12; 13].

2. Пад канцэптуалізацыяй лексічных адзінак разумеецца набыццё імі статусу ключавых у сэнсавым, сюжэтно-кампазіцыйным, стылеўтваральным планах. Гэтаму спрыяюць такія моўна-прагматычныя фактары, як аб'ём семантыкі, выкарыстанне ў складзе метафарычных і – шырэй – трапеічных канструкцый, канататыўныя прырашчэнні і семантычныя трансфармацыі, функцыянаванне ў інтэртэкставай прасторы, сустракаемасць і інш. На гэтай падставе з улікам палажэнняў тэорыі лексіка-семантычнага поля была змадэлявана канцэптасфера аўтара, якую можна прадставіць у наступным выглядзе: базавы збіральны вобраз – ядро мастацкай карціны свету – *Радзіма*. У якасці лексем першаснага парадку, каляядзернай зоны выступае шэраг значных для беларускай лінгвакультуры славесных вобразаў: *вада, зямля,*

дрэва, неба. Бліжэйшую перыферыю складаюць ключавыя словы другаснага парадку, звязаныя з пералічанымі вышэй адзінкамі полевымі адносінамі (гіпера-гіпанімічнымі, перыфрастычнымі, асацыятыўнымі і інш.): **Радзіма** (беларус, мова, народ, натоўп, слова, старана, шлях і інш.); **вада** (акіян, возера, Днепр, дождж, кропля, крыніца, мора, рака, раса, ручай і інш.), **дрэва** (бор, лес, пушча, асіна, дуб, каштан і інш.), **зямля** (зямны шар, жніво, жыта, збжына, колас, мяжа, ніва, хлеб і інш.), **неба** (вечар, зара, зорка, сузор'е, месяц, маладзік, сонца і інш.). Ва ўмовах кантэксту гэтыя ключавыя лексемы фіксуюцца ў шэрагу канцэптואльных збліжэнняў (*рака – дарога; рака – неба; мора – месяц; мора – прамень – сонца; ніва – колас – зерне – хлеб і інш.*), якія фарміруюць больш аддаленую перыферыю.

Выяўлены лексічна выражаныя, канцэптואльна значныя вобразы – ідыястыліявыя дамінанты ІІІ У. Караткевіча, – іх узаемадзеянні і збліжэнні прадстаўлены ва ўпершыню створаным «Слоўніку вобразаў паэзіі і прозы Уладзіміра Караткевіча» (у 2 частках) [2; 3; 4; 8; 9; 10; 11; 12; 14; 15; 16; 17; 18; 19; 21; 22].

3. «Усеагульны тэкст» пісьменніка разглядаецца з пазіцыі ўнутранай інтэртэкстуальнасці, якая забяспечваецца рознымі формамі моўнай рэпрэзентацыі на вобразным і жанрава-тэкставым узроўнях.

Адметнасцю трапеізацыі ў ІІІ пісьменніка з'яўляецца ўваходжанне канцэптואльна значных лексем і ключавых слоў ва ўстойлівыя мадэлі трапеічных пераносаў як у паэзіі і прозе паасобку, так і ў іх дваадзінай сукупнасці пры дапамозе як індывідуальна-аўтарскіх, так і традыцыйных, формульных параўнанняў, метафар, эпітэтаў і іншых вобразных сродкаў.

Творчасць У. Караткевіча характарызуецца вялікай родава-жанравай разнастайнасцю з вар'іраваннем адных і тых жа канцэптаў, сюжэтаў, матываў і вобразаў. Многія творы аўтара жанрава вызначаюцца ім самім у назвах: *гісторыя, казка, песня, прытча, размова, раманс, слова, тост, элегія* (паэтычныя творы); *навела, апавяданне аб падарожжы ў стагоддзі, жарт, супакоены ўспамін праз трыццаць год, народная легенда, раман амаль што сентыментальны* (празаічныя творы). Адзначаны выпадкі сумяшчэння, узаемапрацікнення, узаемаўплыву розных паэтычных і празаічных жанраў (верш у прозе; паэтычныя творы ў прозе; аповесць мае падназву *паэма*, а кожная частка – падзагаловак *песнь*; празаічныя і паэтычныя творы маюць адзнакі драматургічных жанраў з рэмаркамі і адпаведнымі дыялогамі герояў). Выяўлены два тыпы тэкставых уставак адносна жанравага крытэрыю: 1) рэальна існуючыя вершы, песні, казкі, легенды, дакументы; 2) лісты, запісы з блакнота, паведамленні, лірычныя адступленні і г. д. (імітацыйныя тэксты).

Рэмаркі, стылізаваныя тэксты, інтэксты, зноскі ўяўляюць сабой «рамачныя» элементы ўнутранай інтэртэкстуальнасці ППП пісьменніка. Сродкам падрадкавага каментарыя аўтар тлумачыць малазразумелыя і незразумелыя лексічныя адзінкі (устарэлую, спецыяльную, запазычаную лексіку), а таксама прэцэдэнтныя феномены (імёны, сітуацыі). У ППП У. Караткевіча ўводзяцца шрыфтавае выдзяленне і вар'іраванне, розныя спосабы графічнай рубрыкацыі тэксту, літары іншых алфавітаў, графемы, малюнкi з мэтай стварэння эфекту праўдападобнасці і выразнасці рукапіснага старажытнага дакумента, якія могуць дапаўняць, пашыраць, узмацняць ці замяшчаць вербальную частку паведамлення і з'яўляюцца формамі рэпрэзентацыі невербальных кампанентаў. Некалькі вершаваных твораў У. Караткевіча напісаны акцэнтным вершам і, дзякуючы экспрэсіўнай графіцы, пры чытанні становяцца чутнымі іх інтанацыйныя нюансы, задуманыя паэтам [1; 5; 7; 12].

4. Наяўнасць у тэкстах У. Караткевіча элементаў, якія не належаць пісьменніку, абумоўлівае знешнюю інтэртэкстуальнасць яго ППП.

Сярод ПФ у ППП пісьменніка традыцыйна вылучаюцца сацыумна-прэцэдэнтныя, нацыянальна-прэцэдэнтныя (імёны палітычных і грамадскіх дзеячаў, дзеячаў культуры Беларусі) і ўніверсальныя (асноўныя крыніцы – Біблія і іншыя хрысціянскія рэлігійныя тэксты, антычная міфалогія і літаратура, класічная еўрапейская мастацкая літаратура) прэцэдэнтныя феномены.

Інтэртэкставыя ўключэнні могуць змяшчацца аўтарам у моцнай пазіцыі тэксту (назве, эпіграфе, прысвячэнні), што пашырае магчымасці актуалізацыі інтэртэкстуальных сувязяў. Часцей за ўсё ў назву выносяцца прэцэдэнтныя імёны і інтэртэкстэмы, значныя для свядомасці носбітаў беларускай культуры (імёны паэтаў, палітычных і грамадскіх дзеячаў, фальклорныя героі, а таксама імёны буйных прадстаўнікоў сусветнай культуры, вядомых літаратурных герояў, імёны біблейскага паходжання або з біблейскіх сюжэтаў і інш.); крыніцы ПФ-эпіграфаў самыя разнастайныя: апокрыфы, летапісы, хронікі, казкі, прымаўкі, цытаты з Дантэ, Кіплінга, Рабле, Бібліі і інш.; прысвячэнні адрасаваны беларускім пісьменнікам, літаратуразнаўцам і дзеячам культуры, знаёмым і бліжкім, родным пісьменнікам.

Фіксуюцца апеляцыі да невербальных ПФ: твораў жывапісу, музыкі, скульптуры і імёнаў мастакоў, кампазітараў, скульптараў і інш.

Сярод прэцэдэнтных імёнаў (ПІ) (аднакампанентных і шматкампанентных) дамінуюць ўніверсальныя і агульнавядомыя. ПІ маюць указанне на назву мастацкага тэксту ці яго аўтара, гістарычную падзею, асобу, эпоху; імёны і назвы твораў рускіх, беларускіх і іншых сусветна вядомых прэзаікаў і паэтаў; імёны, якія суадносяцца з гістарычнымі асобамі правіцеляў,

філосафаў, навукоўцаў; узыходзяць да фальклору і інш. Прэцэдэнтныя выказванні (ПВ) прадстаўлены ў ідыястылі дакладнай цытатай з вядомага твора, цытатамі з Бібліі або біблейскіх твораў (паводле аўтарскага вызначэння), трансфармаванымі цытатамі, цытатамі з папулярных музычных твораў, прыказкамі, прымаўкамі, крылатымі выразамі і інш. Вылучаныя ў ІІІ пісьменніка прэцэдэнтныя сітуацыі (ПС) актуалізуюцца праз імя аднаго з герояў тэксту ці пасродкам вынясення ІІ ў моцную пазіцыю (загалолак); праз кароткае апісанне сітуацыі або за кошт уключэння ІІ ў склад метафарычных канструкцый, параўнальных зваротаў і інш. Зварот да прэцэдэнтнага тэксту (ПТ) ажыццяўляецца праз злучаныя з гэтымі тэкстамі прэцэдэнтныя імёны, выказванні, сітуацыі, тэксты (маркерамі могуць выступаць уласна назвы твораў і імёны іх аўтараў, загалолак прэцэдэнтнага тэксту, цытата з твора, згадкі пра сам тэкст і г. д.).

У. Караткевіч выкарыстоўвае ў творах шматлікія рэмінісцэнцыі і алузіі (аднаслоўныя і шматслоўныя комплексы) з самых розных крыніц (літаратурныя, біблейскія, міфалагічныя, гістарычныя і інш.), а таксама адсылкі да твораў іншых рэальна існуючых відаў мастацтва (скульптуры, музыкі, жывапісу, тэатра, кіно). У ІІІ пісьменніка сярод такіх інтэртэкстуальных уключэнняў можна выдзеліць лексемы, якія намінуюць помнікі архітэктуры, творы жывапісу, музычныя кампазіцыі, анімацыйныя і мастацкія фільмы, тэатральныя пастаноўкі і герояў п'ес і інш.

Цытаты намі класіфікаваны паводле месца знаходжання ў тэксце (моцная пазіцыя – назва твора, назва раздзела, эпіграф, мова героя, аўтарская рэмарка), паводле ступені іх атрыбутаванасці да зыходнага тэксту (атрыбутаваныя, неатрыбутаваныя), паводле крыніцы запазычання (літаратурныя тэксты; песні; крылатыя выразы і прыказкі; элементы фальклору).

Сярод атрыбутаваных цытат у ІІІ пісьменніка можна вылучыць: цытаты, тэкст якіх змешчаны з захаваннем рытмікі і структуры твора або якія змешчаны ў двукоссі з указаннем на прэтэкст; цытаты з указаннем аўтара, назвы твора і вытрымкі з яго; цытаты, маркіраваныя двукоссем, аўтарства якіх аднесена да літаратурнага персанажа без указання на тэкст-першакрыніцу; цытаты з дакладным аўтарскім перакладам; цытаты з дакладнай атрыбуцыяй, аднак з недакладным, трансфармаваным узнаўленнем арыгінала. Сярод цытат з недакладнай атрыбуцыяй у ідыястылі пісьменніка вызначаны: цытаты, аўтарства якіх дакладна не пазначана ў сілу сваёй пазнавальнасці, аднак маркіраваны двукоссем; цытаты з дакладным аўтарскім перакладам; цытаты з вольным аўтарскім перакладам; цытаты, якія пададзены ў транслітарацыі; цытаты з дакладнай атрыбуцыяй, аднак з недакладным, трансфармаваным узнаўленнем

арыгінала (сінтактыка-семантычная трансфармацыя, семантыка-асацыятыўная замена слоў кантэкстнымі квазісінонімамі, марфалагічная трансфармацыя, мнагакампанентная асацыятыўна-семантычная рыфмаваная замена і г.д.) і інш.

Паводле жанравай прыналежнасці тэксту-крыніцы можна выдзеліць цытаты з твораў мастацкай літаратуры (англійскай, антычнай, беларускай, нямецкай, рускай, польскай, французскай, украінскай, стараславянскага летапісу), Бібліі і біблейскіх тэкстаў (цытаты з біблейскіх твораў могуць падавацца ў арыгінальным і трансфармаваным выглядзе, у дакладным перакладзе, у беларускай транслітарацыі і г. д.), фальклорных твораў (прыказкі, маркіраваныя двукоссем, жанр якіх пазначаны самім аўтарам; народныя выслоўі, графічна аформленыя аўтарам; аўтарскія рытмічныя пабудовы), фразеалагічных адзінак, а таксама крылатых выразаў і песень.

Вызначана таксама з'ява ўключэння прэтэксту ў твор у выглядзе «тэксту ў тэксце» ва ўсім аб'ёме тэксту-першакрыніцы (дакументы, легенды, казкі, анекдоты, каламбуры і інш.) [1; 6; 7; 13; 20].

Рэкамендацыі па практычным выкарыстанні вынікаў

Палажэнні і вывады дысертацыі могуць стаць асновай для далейшага даследавання ідыястылявой прасторы аўтара, распрацоўкі пытанняў ідыястылю ў аспекце ўнутранай і знешняй інтэртэкстуальнасці.

Вынікі даследавання знойдуць прымяненне ў вучэбным працэсе вышэйшых навучальных устаноў пры падрыхтоўцы вучэбных дапаможнікаў і складанні вучэбных праграм мовазнаўчых дысцыплін, а таксама пры распрацоўцы тэматыкі курсавых, дыпломных і магістарскіх прац. Фактычны матэрыял дысертацыі, а таксама «Слоўнік вобразаў паэзіі і прозы Уладзіміра Караткевіча» (у 2 частках) можа быць выкарыстаны ў вучэбна-метадычнай працы ВНУ пры выкладанні курсаў лексікалогіі, стылістыкі, філалагічнага аналізу мастацкага тэксту, лінгвакультуралогіі, літаратуразнаўства.

СПІС ПУБЛІКАЦЫЙ САІСКАЛЬНІКА ПА ТЭМЕ ДЫСЕРТАЦЫІ

Манаграфіі

1. Шецко, Л. М. Интертекст и идиостиль / Л. М. Шецко // Литературно-художественный интертекст в системно-структурном и тексто-дискурсивном измерениях / С. Б. Кураш, О. Н. Хаками, Л. М. Шецко ; под общ. ред. канд. филол. наук, доц. С. Б. Кураша. – Мозырь : МГПУ им. И. П. Шамякина, 2018. – С. 96–127.

Слоўнікі

2. Шэцка, Л. М. Слоўнік вобразаў паэзіі і прозы У. Караткевіча / Л. М. Шэцка ; пад агульн. рэд. С. Б. Кураша. – Мінск : Колорград, 2019. – 202 с.

3. Шэцка, Л. М. Слоўнік вобразаў паэзіі і прозы У. Караткевіча : у 2 ч. / Л. М. Шэцка ; пад агульн. рэд. С. Б. Кураша. – Гомель : Рэдакцыя газеты Гомельская праўда, 2020. – Ч. 2. – 120 с.

Артыкулы ў рэцэнзуемых выданнях

4. Шецко, Л. М. Прозо-поэтический идиостиль как единое концептуальное пространство (на примере ЛСП “вода” в текстах произведений В. Короткевича) / Л. М. Шецко // Веснік МДПУ імя І. П. Шамякіна. – 2008. – № 4. – С. 81–87.

5. Шэцка, Л. М. Проза-паэтычны ідыястыль У. Караткевіча ў аспекце ўнутранай інтэртэкстуальнасці / Л. М. Шэцка // Веснік МДУ імя А. Куляшова. Сер. А. – 2011. – № 1 (37). – С. 62–69.

6. Шэцка, Л. М. Ідыястыль У. Караткевіча ў аспекце тэорый інтэртэкстуальнасці і прэцэдэнтнасці / Л. М. Шэцка // Известия ГГУ им. Ф. Скорины. – 2019. – № 1 (112). – С. 157–163.

7. Шецко, Л. М. Прозо-поэтический идиостиль В. Короткевича как объект изучения / Л. М. Шецко // Мова і культура. – 2019. – Вип. 22. – Т. II (197). – С. 380–387.

Публікацыі ў зборніках навуковых артыкулаў

8. Шецко, Л. М. Слово *Родина* и его лексико-семантическое поле в поэтической концептосфере В. Короткевича (в текстах оригинала и в переводе на русский язык) / Л. М. Шецко // Текст. Язык. Человек : сб. науч. тр. : в 2 ч. / отв. ред.: С. Б. Кураш, В. Ф. Русецкий. – Мозырь : УО МГПУ им. И. П. Шамякина, 2007. – Ч. 1. – С. 215–216.

9. Шэцка, Л. М. Лексіка-семантычнае поле канцэптэуальнай лексемы *неба* ў проза-паэтычным ідыястылі У. Караткевіча / Л. М. Шэцка // Текст. Язык. Человек : сб. науч. тр. : в 2 ч. ; редкол.: С. Б. Кураш (отв. ред.) [и др.]. – Мозырь : УО МГПУ им. И. П. Шамякина, 2013. – Ч. 1. – С. 201–204.

10. Шэцка, Л. М. Проза-паэтычны ідыястыль у аспекце ўнутранай інтэртэкстуальнасці на ўзроўні вобразнасці (на прыкладзе канцэптасферы твораў У. Караткевіча) / Л. М. Шэцка // Текст. Язык. Человек : сб. науч. тр. : в 2 ч. ; редкол.: С. Б. Кураш (отв. ред.) [и др.]. – Мозырь : УО МГПУ им. И. П. Шамякина, 2015. – Ч. 1. – С. 145–148.

11. Шэцка, Л. М. Проза-паэтычны ідыястыль у аспекце ўнутранай інтэртэкстуальнасці на канцэптэуальным узроўні і ўзроўні вобразнасці (на прыкладзе ЛСП лексемы “*зямля*” ў тэкстах твораў У. Караткевіча) /

Л. М. Шэцка // Текст. Язык. Человек : сб. науч. тр. : в 2 ч. / УО МГПУ им. И. П. Шамякина ; редкол.: С. Б. Кураш (отв. ред.) [и др.]. – Мозырь : УО МГПУ им. И. П. Шамякина, 2017. – Ч. 2. – С. 206–211.

12. Шэцка, Л. М. Вобразны свет проза-паэтычнага ідыястылю Уладзіміра Караткевіча: парадыгматычны падыход / Л. М. Шэцка // *Experientia est optima magistra* (опыт – лучший учитель) : сб. науч. ст. по результатам Междунар. науч.-практ. конф. (11–12 апр. 2018 г.) ; под ред. Е. А. Огневой, И. В. Борисовской. – Белгород, 2018. – Вып. VII. – С. 250–253.

13. Шэцка, Л. М. Прэцэдэнтныя феномены ў проза-паэтычным ідыястылі У. Караткевіча / Л. М. Шэцка // Текст. Язык. Человек : сб. науч. тр. / УО МГПУ им. И. П. Шамякина ; редкол.: С. Б. Кураш (отв. ред.) [и др.]. – Мозырь : УО МГПУ им. И. П. Шамякина, 2019. – С. 111–117.

Матэрыялы канферэнцый

14. Сопот, Л. М. (Шецко, Л. М.) Роль концептов в выражении авторского замысла / Л. М. Сопот // материалы респ. студ. науч. конф. Студенческая наука на пороге III тысячелетия : Мозырь, 17–18 апреля 2002 г. : в 2 ч. / МозГПУ ; под ред. В. В. Валетова. – Мозырь : МозГПУ, 2002. – Ч. 1. – С. 68.

15. Сопот, Л. М. (Шецко, Л. М.) Роль лексических единиц в структурировании текста художественного произведения / Л. М. Сопот // Развитию Полесского региона – энергию молодых ученых : материалы Респ. науч. конф. аспирантов, Мозырь, 26–27 июня 2002 г. / МозГПУ ; под ред. В. В. Валетова. – Мозырь : МозГПУ, 2002. – С. 238–240.

16. Сопот, Л. М. (Шецко, Л. М.) Концепт «море» в романе В. Короткевича «Колосья под серпом твоим» (языковые средства структурирования и роль в создании концептосферы текста) / Л. М. Сопот // Текст в лингвистической теории и методике преподавания филологических дисциплин : материалы II Междунар. научн. конф., Мозырь, 26–27 марта 2003 г. : в 2 ч. / УО МГПУ ; редкол.: С. Б. Кураш (отв. ред.) [и др.]. – Мозырь : УО МГПУ, 2003. – Ч. 1. – С. 110–112.

17. Сопот, Л. М. (Шецко, Л. М.) Концептуальное поле лексемы «море» в романе В. Короткевича «Колосья под серпом твоим» / Л. М. Сопот // Человек. Природа. Общество. Актуальные проблемы : материалы 13 междунар. конф. молодых ученых, Санкт-Петербург, 26–30 дек. 2002 г. – СПб., 2003. – С. 205–207.

18. Сопот, Л. М. (Шецко, Л. М.) Лексические средства создания концепта «река Днепр» в романе В. Короткевича «Колосья под серпом твоим» / Л. М. Сопот // Полесский регион и наука 21 века : материалы 2 Респ. науч.-

практ. конф. аспирантов и молодых ученых, Мозырь, 25–28 июня 2003 г. / УО МГПУ ; под ред. В. В. Валетова. – Мозырь: УО МГПУ, 2003. – С. 137–138.

19. Сопот, Л. М. (Шецко, Л. М.) Концептообразующая функция лексемы «*море*» в романе В. Короткевича «Колосья под серпом твоим» / Л. М. Сопот // Русский язык: Система и функционирование : материалы Междунар. науч. конф., Минск, 18–19 мая 2004 г. : в 2 ч. ; редкол.: И. С. Ровдо (отв. ред.) [и др.]. – Минск : Изд. центр БГУ, 2004. – Ч. 1. – С. 138–140.

20. Шецко, Л. М. Прецедентная составляющая идиостиля В. Короткевича (фразеологизмы и крылатые выражения) / Л. М. Шецко // Славянская фразеология в ареальном, историческом и этнокультурном аспектах : материалы докл. 5 Междунар. науч. конф., Гомель, 22–23 окт. 2007 г. ; редкол.: В. И. Коваль (отв. ред.) [и др.]. – Гомель : ГГУ им. Ф. Скорины, 2007. – С. 297–300.

21. Шецко, Л. М. Река *ДНЕПР* в прозо-поэтической концептосфере В. Короткевича / Л. М. Шецко // Взаимодействие и взаимопроникновение языков и культур: состояние и перспективы : материалы междунар. науч. конф., Минск, 20–21 марта 2008 г. : в 2 ч. / Бел. гос. пед. ун-т им. М. Танка ; редкол.: Т. В. Балуж (отв. ред.) [и др.]. – Минск : БГПУ, 2008. – Ч. 2. – С. 196–197.

22. Шэцка, Л. М. Проза-паэтычны ідыястыль як адзіная канцэптуальная прастора (на прыкладзе ЛСП “*зямля*” ў творчасці У. Караткевіча) / Л. М. Шэцка // Полесский регион и наука 21 века : материалы 6 Респ. науч.-практ. конф. аспирантов и молодых ученых, Мозырь, 25 марта 2009 г. / УО МГПУ им. И. П. Шамякина ; под ред. В. В. Валетова. – Мозырь : УО МГПУ им. И. П. Шамякина, 2009. – С. 146–148.

РЭЗІЮМЭ

Шэцка Ларыса Міхайлаўна

Ідыястыль паэзіі і прозы Уладзіміра Караткевіча: унутраная і знешняя інтэртэкстуальнасць

Ключавыя словы: ідыястыль, ідыястыль паэзіі і прозы, канцэпт, канцэптасфера, лексіка-семантычнае поле, інтэртэкстуальнасць, інтэртэкстэма, інтэкт, прэцэдэнтнасць, прэцэдэнтны феномен, алюзія, рэмінісцэнцыя.

Мэта даследавання – вызначыць асноўныя лінгвастылістычныя характарыстыкі інтэртэкстуальных складнікаў паэзіі і прозы пісьменніка як дваадзінага ідыястылю.

Метады даследавання: апісальны метады, метады супастаўляльнага аналізу, кантэкстны аналіз, кампанентны аналіз, суцэльная выбарка, метады сістэматызацыі і адбору матэрыялу, класіфікацыйны метады, камп'ютарная апрацоўка тэкставых дадзеных з атрыманнем колькасных паказчыкаў.

Атрыманыя вынікі і іх навізна. Удакладнены змест катэгорыі «проза-паэтычны ідыястыль» з распрацоўкай асноўных параметраў яго вывучэння. Вызначаны асноўныя характарыстыкі поліжанравага (паэзія + проза) ідыястылю У. Караткевіча на канцэптэптуальна-вобразным, жанрава-тэкставым і інтэртэкставым узроўнях. Выяўлены стылеўтваральныя парадыгмы вобразаў. Распрацавана мадэль канцэптасферы У. Караткевіча ў аспекце тэорыі лексіка-семантычнага поля. Вызначана інтэгратыўная функцыя ўнутранай і знешняй інтэртэкстуальнасці як дамінантнай стылеўтваральнай катэгорыі ў дачыненні да ідыястылю У. Караткевіча. Упершыню створаны «Слоўнік вобразаў паэзіі і прозы Уладзіміра Караткевіча» (у 2 частках).

Рэкамендацыі па выкарыстанні атрыманых вынікаў. Вынікі даследавання выкарыстаны ў навучальным працэсе пры падрыхтоўцы такіх лекцыйных і практычных курсаў, як «Камунікатывная лінгвістыка і тэкстологія», «Беларуская літаратура» і «Філолагічны аналіз тэкста» (акт укаранення дадаецца). Таксама яны могуць быць запатрабаваны ў вучэбным працэсе ВНУ пры падрыхтоўцы вучэбных дапаможнікаў і складанні вучэбных праграм мовазнаўчых дысцыплін, а таксама пры распрацоўцы тэматыкі і напісанні курсавых, дыпломных і магістарскіх прац.

Фактычны матэрыял дысертацыі, «Слоўнік вобразаў паэзіі і прозы Уладзіміра Караткевіча» могуць быць выкарыстаны пры выкладанні курсаў лексікалогіі, стылістыкі, філалагічнага аналізу мастацкага тэксту, лінгвакультуралогіі, літаратуразнаўства.

Галіна выкарыстання: мовазнаўства, стылістыка, філалагічны аналіз тэксту, лексікалогія, лінгвістыка тэксту.

РЕЗЮМЕ

Шецко Лариса Михайловна

Идиостиль поэзии и прозы Владимира Короткевича: внутренняя и внешняя интертекстуальность

Ключевые слова: идиостиль, идиостиль поэзии и прозы, концепт, концептосфера, лексико-семантическое поле, интертекстуальность, интертекстема, интекст, прецедентность, прецедентный феномен, аллюзия, реминисценция.

Цель исследования – определить основные лингвостилистические характеристики интертекстуальных составляющих поэзии и прозы писателя как двуединого идиостиля.

Методы исследования: описательный метод, метод сопоставительного анализа, контекстный анализ, компонентный анализ, сплошная выборка, метод систематизации и отбора материала, классификационный метод, компьютерная обработка текстовых данных с получением количественных показателей.

Полученные результаты и их новизна. Уточнено содержание категории «проза-поэтический идиостиль» с разработкой основных параметров его изучения. Определены основные характеристики полижанрового (поэзия + проза) идиостиля В. Короткевича на концептуально-образном, жанрово-текстовом и интертекстовом уровнях. Выявлены стилеобразующие парадигмы образов. Разработана модель концептосферы В. Короткевича в аспекте теории лексико-семантического поля. Определена интегративная функция внутренней и внешней интертекстуальности как доминирующей стилеобразующей категории в отношении идиостиля В. Короткевича. Впервые создан «Слоўнік вобразаў паэзіі і прозы Уладзіміра Караткевіча» (в 2 частях).

Рекомендации по использованию полученных результатов. Результаты исследования использованы в учебном процессе при подготовке таких лекционных и практических курсов, как «Коммуникативная лингвистика и текстология», «Беларуская літаратура» и «Филологический анализ текста» (акт внедрения прилагается). Также они могут быть востребованы в учебном процессе вуза при подготовке учебных пособий и составлении учебных программ языковедческих дисциплин, а также при разработке тематики и написании курсовых, дипломных и магистерских работ.

Фактический материал диссертации, «Слоўнік вобразаў паэзіі і прозы Уладзіміра Караткевіча» могут быть использованы при преподавании курсов лексикологии, стилистики, филологического анализа художественного текста, лингвокультурологии, литературоведения.

Отрасль использования: языкознание, стилистика, филологический анализ текста, лексикология, лингвистика текста.

SUMMARY

Shetsko Larysa Mikhailovna

**The Idiostyle of Vladimir Korotkevich's Poetry and Prose:
internal and external intertextuality**

Keywords: idiostyle, idiostyle Poetry and Prose, concept, conceptosphere, lexical-semantic field, intertextuality, intertextem, intext, precedent, precedent phenomenon, precedent name, precedent situation, precedent expression, precedent text, allusion, reminiscence.

The aim of the research is to determine the main linguistic and stylistic characteristics of the intertextual components of the writer's poetry and prose as a dual idiostyle.

Research methods: descriptive method, comparative analysis, contextual analysis, component analysis, complete enumeration, systematization and selection of material, classification method, computer processing of text data with obtaining quantitative indicators.

The results obtained and their novelty. The content of the category "prose-poetic idiostyle" is clarified with the development of the main directions of its study. The main characteristics of V. Korotkevich's multi-genre (poetry + prose) idiostyle at the conceptual-figurative, genre-textual and intertext levels are determined. The style-forming paradigms of images are revealed. The model of the concept sphere of V. Korotkevich in the aspect of the theory of the lexical-semantic field is developed. The integrative function of internal and external intertextuality as the dominant style-forming category in relation to V. Korotkevich's idiostyle is determined. For the first time «The Dictionary of images of poetry and prose by Vladimir Korotkevich» (in 2 parts) is created.

Recommendations for using the results obtained. The results of the study are used in the educational process in the preparation of such lecture and practical courses as «Communicative linguistics and textology», «Belarusian Literature» and «Philological analysis of the text» (the act of implementation is attached). They can also be used in the educational process of the university in the preparation of textbooks and curricula of linguistic disciplines, as well as in the development of topics and writing term papers, theses and master's theses.

The actual material of the dissertation, «The Dictionary of Images of Poetry and Prose of Vladimir Korotkevich» can be used when teaching courses of lexicology, stylistics, philological analysis of a literary text, linguoculturology, literary studies.

Field of use: linguistics, stylistics, philological analysis of the text, lexicology, linguistics of the text.